

BÍRÓ GYÖRGY

Szerződéstípusok – a dare alaptípus az új Ptk-ban

1. A szerződések osztályozása

Egy piacorientált gazdaságban az árucsereforgalmat bonyolító szerződéseket illetően főszabályként a típuszabadság az uralkodó, és csak szoros kivételként, a személylétesítő szerződések körében indokolható a típuskényszer. A szerződő felek tehát törvényi kivétel hiányában nincsenek kötve a Ptk-ban vagy más jogszabályban megnevezett szerződésekhez, ezektől eltérhetnek, eddig nem nevesített szerződést is alkothatnak (inominát szerződések), de még gyakoribb, hogy a létező típusok elemeit vegyítve jutnak konszenzusra (vegyes szerződések). A típusalkotás azonban inkább orientáló hatású, ennél fogva viszonylagos értékű: a szerződések jogában *főszabályként diszpozitív tartalmú normák* érvényesülnek, így a tipizálás főként a szerződés tartalma szerinti helyes minősítésben lehet a jogalkalmazó segítségére, pl. akkor, ha a több típus elemeit szabadon vegyítő, komplex szerződések körében értelmezési viták merülnek fel.

1. A típusalkotás elvei és az azonos szempontrendszer követelménye

A kérdéskör alapirodalmát a jelenkori hazai jogtudományban Vékás Lajos monográfiája (1977)¹ és Harmathy Attila több munkája, így pl. a szerződéstípusokról írt enciklopédia-szócikke² (elemzése) jelenti, amelyek egyébként kiválóan válogatva és összegezve merítenek a német jogirodalom (Dernburg, Schluep, Hoeniger stb.), az angolszász szerzők (Atiyah stb.) és nem utolsósorban a közelmúlt magyar szerzőinek (Nizsalovszky, Eörsi stb.) e körben modhatni élményszámba menő magánjogelméleti munkáiból.

1.1. A típusalkotás jelentősége

A terjedelmi korlátok miatt is leegyszerűsítve a kérdést: a típusalkotás a jogalkotást és a jogalkalmazást egyaránt segítő azon csoportosítás, amely a szerződési szabadság-adta széles mozgástéren belül a szerződések lényeges elemei szerint az egyes és az általános között ún., különös szintű kategóriát alkot. A különös szintet nevezzük *alaptípusoknak*, amelyek aztán kiinduló pontjai lehetnek az egyes *altípusok* (szerződésfajták)

¹ A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai, Akadémiai Kiadó, Bp. 1977.

² Állam- és Jogtudományi Enciklopédia, Akadémiai Kiadó, Bp. 1980., Szerződéstípusok 1589–1602. p.

jogszabályi nevesítésének, illetve nevesítés hiányában a jogalkalmazó mankói lesznek az ügyletek minősítésében, a kevés kogens és a számos diszpozitív szerződési norma közötti navigálás nehéz folyamatában.

Az egyes tényállásokból építkező római jogi actio-rendszertől eljutni az általánosítás iránti igényig, majd az absztrakció megtartása mellett a különös és az egyes szintjén „visszanevesíteni” a konszenzusos jogügyleteket – nos, ez ma sem könnyű kérdés. Mi határozza meg a nevesítés megalapozottságát? Talán az adott szerződés használatának gyakorisága? A kogencia – egyébként alaptételek kivételével a szerződések jogában nem kívánatos – felbukkanása? A szerződések közös szabályaitól való eltéréség?

A típusalkotás lényege tehát az azonos ismérvek alapján való csoportképzés, illetve az eltérések szerinti szétválasztás. A típusalkotás feladata nem lehet más, mint a szerződési szabadság kivételeket tűrő alkotmányos főszabálya mellett orientálni a szerződéskötő feleket a kellő mélységű, egyértelmű, könnyen elemezhető és minősíthető szerződéstartalom kidolgozásában.

A szerződési rendszer azonban nem csupán a törvényi rendszert jelenti (nominát, azaz a Ptk-ban vagy más, kapcsolódó jogszabályban norma szerint nevesített szerződések), hanem az ún. innominát szerződéseket is, amely nevesítetlen szerződések vagy típusokba nem sorolhatók (atipikusok), vagy éppen ellenkezőleg, több törvényi típus jellegzetességeit is magukon viselik (ún. vegyes szerződések).

Egy kodifikáció szempontjából a törvényi szerződéstípusok megalkotása a releváns kérdés.

Ha a szerződés tan közös szabályai homogének, minden lényeges elemre kiterjednek, felmerül a kérdés, hogy miért képezzünk szerződéstípusokat (alaptípusokat, azaz típuscsaládokat, majd ezen belül altípusokat, azaz nevesített szerződéseket).

Egyet lehet érteni azzal az állásponttal (Villányi, Nizsalovszky, Vékás), hogy a szerződéstípusok törvényi szabályozásának a szerepe – megfelelő mélységű szerződési általános (közös) szabályok megalkotása esetén –, csupán annyi, hogy a közös szabályoktól való eltérések számára keretet biztosítsanak, és a leggyakrabban alkalmazandó szerződések mintagyűjteményét adják.

1.2. A törvényi típusalkotás a szerződés tartalma alapján

A típusalkotásnak számtalan rendező elve lehet, azonban nem mindegy, hogy a középpontba állított elem milyen fontosságú. Lehet típust alkotni nem csak a szerződés tartalma, hanem más rendező elvek alapján is, mint pl. az alanyok köre, a funkció, a közvetett tárgy, az időtartam, a szerződés létrejötte, a polarizálódás, a megszűnés lehetősége stb. A következetes jogalkotó a típusalkotást mindig egy, és pedig jelentős szempontrendszer szerint viszi véghez. A BGB-ből is megismert és követésre javasolt pandektista típusalkotás rendező elve a szerződés tartalma.

Eszerint minden szerződéstípusnak vannak

- mellőzhetetlen elemei (állandó lényeges elemek – essentialia negotii);
- mellőzhető (kizárható, többnyire lényeges elemei – naturalia negotii) és
- nem lényeges, ám különleges esetben lényegessé tehető elemei (accidentalialia negotii).³

³ H. Dernburg: Pandekten II. (1888., Berlin).

Szerződésről eleve csak konszenzus esetén beszélhetünk, az akarategység pedig nem más, mint az essentiáliákban mindhárom szinten való megegyezés.⁴

2. A típuscsalád képzésének igényéről

Valós probléma annak megtalálása, vajon van-e egyáltalán olyan rendező elv, amely az összes törvényben nevesíteni kívánt szerződés következetes csoportosítására alkalmas? Eddigi kutatásaink alapján ilyen érdemi rendező elv nincs.

Van viszont olyan megoldás, amely a legkisebb sérelem választásának elvét követve a legnagyobb „körcikket” fedi le oly módon, hogy a tipizálás *érdemi elkülönítő ismérven* alapuljon: ez pedig nem más, mint a *felek szerződésében meghatározott főszolgáltatás kötelezettje által tanúsítandó magatartás* szerinti alaptípus-képzés.

A megoldás nem új, hiszen e szerint – azaz a főkötelezeti effektív szolgáltatás tartalma szerint – alkotott szerződéstípusokat már Ulpianus⁵ is.

A kötelezeti tényleges szolgáltatás szerint a szerződés lehet

- dare (adás);
- non facere (tűrés);
- facere (tevés) és
- praestare (helytállás) jellegű,
- valamint az e négy körbe nem sorolható szerződésekre egy "egyéb" kategória képezhető.

A *dare* szolgáltatás alaptípusa az *adásvétel*, amely a jelenkor igényei szerint más, a dologfogalmon túllépő jogra és követelésre irányuló tulajdonátruházó ügyletekkel kibővíthető.

Közel áll a *dare*, azaz dologszolgáltatási alaptípushoz a *non-facere* szerződések köre. A elhatároló ismérv azonban az, hogy a főkötelezettség valamely létező jogosultságtól való tartózkodásban, tűrésben áll, amelyhez képest az időleges dologszolgáltatás másodlagossá válik, és kifejezetten mellőzi a tulajdonátruházó jelleget. Érdekes módon ezt a szerződési alaptípust, amelyet a *bérlet* jelenít meg, hagyományosan használati köteleknek hívják. A használó azonban a tényleges a főszolgáltatást illetően nem kötelezett, hanem – ellenérték fizetésére köteles – jogosult. Ezért a jelen csoportosításban a "használati szerződés" mint kifejezés zavaró, mert nincs összhangban az egyelvű tipizálással, hiszen nem a kötelezett, hanem a jogosult szemszögéből minősít.

A *harmadik főtípus a más részére tevékenységet kifejtő kötelezeti szolgáltatásokat egy (bár kétágú) csoportba fogó facere szerződések* alaptípusa. A két ág az *eredmény-szolgáltatást* vállaló kötelezett által díjfizetés ellenében végzett *vállalkozási szerződés*, a másik pedig az eredményt nem, ám a főkötelezettséget illetően *gondos* – legtöbbször képviselési – *üggyvitelre kötelező megbízási szerződés*.

A *negyedik főtípus a rendelkezésre állást, mint főkötelezettséget tanúsító praestare szerződések köre*, amelyben két csoportot lehet képezni, mint a hitelszerződés, illetve a biztosítási szerződések. A praestare szerződés bizonyos feltételek bekövetkezése esetében, az ún. potenciális második fázisban általában *dare* szerződéssé alakul át (pl. hitelből kölcsön, vagy pl. biztosítási esemény bekövetkeztekor beálló pénzfizetés).

⁴ Vö. Ptk. 205. § (2) bek.

⁵ Ulpianus: (Tyros? - Róma 228).

Kérdés, hogy lehet-e ebbe a négy főcsoportba sorolni minden, törvényi szabályozást vitán felül igénylő szerződéstípust?

A válasz az, hogy sajnos nem. A jogalanyalapító (ún. státusz-) szerződések esetében pl. nem beszélhetünk kötelezetti főszoolgáltatásról, mert pl. egy társaságalapító szerződés ezen ulpianusi felosztásba nem fér bele.

További kérdés, hogy mit tehetünk az ún. vegyes szerződések törvényi tipizálásával? Ezek némelyike statisztikai tényezővé vált, kifejezetten gyakori szereplője a forgalmi életnek (pl. leasing), és gyakran csak a konkrét szerződés szövegéből derül ki, hogy mely főkötelezetti magatartás szerint lehet egyáltalán besorolni. (Pl. a leasinget a részletvétel vagy az opció, de a bérlet szabályai szerint egyaránt meg lehet ítélni attól függően, hogy a felek a szerződés mely elemére helyezik a hangsúlyt.)

A kodifikációnak nem lehet más motiválója, mint az egyszerű, egyelvű, rugalmas szabályozás. Amelyik felosztás ezt a legjobban megközelíti, azt kell alkalmazni. A szerződések típusba sorolásának viszonylagos, ún. iránymutató értékeit szem előtt tartva általában az a helyes törvényalkotói magatartás, ha az absztrakció irányába lépünk el, az az általánosítás lehetősége szintjének elérését kell célul tűzni.

Az általánosítás *első lépcsője* a kódex általános rendelkezéseinek a jelenleginél hangsúlyosabb meghatározása. (Követhető példák: BGB, ukrán tervezet, lengyel Ptk.⁶)

A *második lépcső* a kötelelem – azaz a minden kötelmi jogviszonyra jellemző tényállások – általános szabályainak megjelenítése. Ismert megoldás még a vagyoni jogi közös elvek meghatározása, amely bontható dologi jogi közös és kötelmi jogviszonyokat jellemző közös szabályokra.⁷

A *harmadik lépcső* a szerződések, mint a leggyakoribb kötelelem-keletkeztető tényállás közös szabályainak a maihoz hasonló szerkesztésű megoldása azzal az eltéréssel, hogy a más kötelemeket is jellemző intézményeket a szerződések közös szabályai közül a második lépcső közös kötelmi szabályaiba kell kiemelni (pl. elévülés, beszámítás, tartozásátvállalás és engedményezés stb.).

A *negyedik szintre vezet* – és most kanyarodunk vissza a szerződések csoportosíthatóságához – a *szerződési alaptípusok*, mint típuscsaládok jellemző vonásainak a megjelenítése.

Az *ötödik lépcső* az *altípusok* – azaz az alaptípusokon belül speciális vonásokkal rendelkező, a törvényben még *nevesítve megjelenítendő szerződésfajták* elkülönítése, általános jellemző vonásainak a rögzítése.

Ezen túlmenően kógenia hiányában a vegyes és a jelenleg inominát szerződések megjelenítése egyes szerződésenként kógens elemek hiányában nem tűnik kívánatosnak, nem járható út. Az összetettség okozta gondokat csak a szerződéstani absztrakció, mint legkisebb közös többszörös oldhatja meg, a szerződések általános elemeinek alkalmazásával, esetleg egy-egy altípusra, mint irányadó jogra vonatkozó hivatkozással.

⁶ A lengyel Ptk. (Kodeks Ciuilny 1964.) következetes szerkezeti felépítését elemzi Luszcz Viktor hozzájárulása az 1999. évi Ptk. kodifikációs konferencián, Miskolcon, a Polgári Jogot Oktatók V. Országos Találkozóján (A konferencia tanulmánykötete megjelent a Novotni Alapítvány kiadásában, 1999 novemberében). Ugyanitt ismertette V.I. Fazekas az ukrán Ptk-tervezet (1996) szerkezeti felépítését, és elveit (A tervezet fordítás alatt áll a Novotni Alapítvány megrendelésére).

⁷ A vagyoni jogi közös szabályok jellemzik a jelenlegi legmodernebb vagyoni kódexet, a holland Ptk.-t (1993)

3. A hatályos Ptk. egyes szerződésekre vonatkozó "rendszere"

A Polgári Törvénykönyvünk a szerződések nevesítése és tárgyalási rendje során a szerződés tartalma, alanya, funkciója szempontjából *számos elvet vegyesen* alkalmaz.

Így a törvény az egyes szerződések tárgyalását a legjelentősebb dologszolgáltatószerződéssel, az adásvétellel kezdi, és folytatja a szállítási és közüzemi szerződéssel, mint az adásvételtől elkülönülő fejezetbe foglalt, az adásvételből kinőtt, ugyancsak dare szerződési típusokkal (XXXIII–XXXIV. fejezet). Ezután azonban a gazdasági jelentősége alapján vitathatatlanul előkelő rangsort élvező vállalkozási szerződés, mint tevékenységkifejtő eredménykötelem következik (XXXV. fejezet), feltehetően azon megfontolásból, hogy a törvény megalkotása idején ezt is gazdálkodó szervezetek (tipikusan: állami vállalatok) kötötték kötelezett minőségben.

Ezt követi a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés (XXXVI. fejezet), ami gazdálkodó szervezet által nyújtott, tárgya szerint pedig ismét dologszolgáltatás.

Következik a bérlet és haszonbérlet fejezete (XXXVII–XXXVIII. fejezet), amelyek a szolgáltatás jogosultja oldaláról vizsgálva használati, a kötelezett felől nézve pedig részben ugyan dologszolgáltató, de a szerződés egészét tekintve tūrési kötelezettséget jelentő (non facere) magatartást foglalnak magukba, a lehetséges alanyok teljeskörűek – mind bérbeadói mind bérlői oldalon széles magánszemély és gazdálkodó szervezet egyaránt lehet.

Ezután meglepő fordulattal az alanyi kör szempontjából szintén vegyes letét következik (XXXIX. fejezet), amely a tevékenységet és a felelősséget illetően abból a gondossági ügyleti alaptípust jelentő megbízásból (XL. fejezet) nőtt ki, amely viszont a Ptk-ban majd csak utána jön a sorban.

A megbízást az ugyancsak tevékenységet kifejtő, de eredménykötelmi jellegű fuvarozás követi (XLI. fejezet). Az eredménykötelmi jellegre többek között az is utal, hogy a fuvarozási szabályanyag személyszállítás vonatkozásában egyértelműen a vállalkozási szerződést jelöli meg mögöttes jogterületként.

A fuvarozást a megbízásból kinövő, bár kétségtelenül eredményfelelősségi elemekkel is felöltöztetett bizomány követi (XLII. fejezet), mely után a szállítmányozás, más néven: fuvarozási bizomány (XLIII. fejezet) nyer kifejtést.

Ezután a Ptk-ban *rendezőelv még kevésbé fedezhető fel*. A bank- és hitelviszonyok cím (XLIV. fejezet) részben *alanycentrikusan*, részben a közvetett tárgy (a pénz) szerint tipizál, vegyítve a megbízási és a dologszolgáltatási elemeket, pl. ide bújtatva el az állampolgárok egyszerű kölcsöneinek a szabályát is. Majd a biztosítás következik (XLV. fejezet) feltehetőleg azért, mert a biztosítási esemény beálltával a biztosító helytállása pénzben realizálódik. A biztosítást a nehezen elhelyezhető, mára szinte kiüresedett polgári jog társaságot főtípusként tárgyaló „Társaság” (XLVI.) fejezet követi, amelyben egyébként a jogi személyiségű gazdasági társaságokról illetve az egyéb nonprofit szervezeteket létrehozó szerződésekről (alapító okiratról) nincs is szó. (A társaságokról a hatályos Ptk. a személyek jogában szól, valamint külön törvények szabályozzák azokat.)

Ezután a Ptk. (egy újabb fordulattal) az ingyenesség-visszterhesség szempontja szerint az ajándékozást (XLVII.) és a haszonkölcsönt (XLVIII.) tárgyalja, majd – jobb híján ide téve az ingyenes alakzatot kivételképpen ismerő jogintézményként – a tartási és életjáradéki szerződéssel zárja a szerződések tárgyalásának sorát (XLIX. fejezet).

Végül a Ptk. ugyancsak az "Egyes szerződések" cím alatt tárgyalja a díjtűzést, valamint a kötelezettségvállalást közérdekű célra (L. fejezet), amelyek nem vitatottan

egyoldalú, ingyenes jogügyletek. (A megbízás nélküli ügyvitel quasi contractus, mely ugyancsak ingyenes, és amely a megbízási szerződés fejezetébe (XL.) van beépítve.)

4. *A de lege ferenda javasolt szerződési rendszer*

A jelen kodifikációs időszakban – eltérően az 1959-es, és részben a novelláris módosítást jelentő 1977-es időszaktól – nem jellemző, hogy az egyes szerződéstípusokat kógens vagy imperatív normák fogják átszöni.

Mára sokkal inkább igaz, hogy már az egyes típusok, azok különös nemei valamint a típusokat vegyítő szerződések egyre inkább a felek szabad akaratát tükrözik, amelyet legfeljebb orientál a diszpozitív normák sora. A kógenca szintje a szerződések közös szabályainál is lejjebb általában nem ereszkedik. Általában érvényesülő fogyasztóvédelmi elv azonban, hogy egyes típusoknál a Ptk. szabályaitól csak a fogyasztó javára lehet eltérni (pl. a banki és a biztosítási szerződések általános üzleti feltételei).

Ha a következtetés helyes, akkor a korábban kifejtettek szerint az alábbi típuscsaládok (alaptípusok) képzése javasolható, a kötelezetti tényleges szolgáltatás rendezőelve alapján:

I. Dare szerződések (Dolog- és jogátruházó szerződések)

1. Az adásvétel, mint alaptípus

1.1. Az adásvétel, mint alaptípus általános jellemzői

1.2. Az adásvétel, mint alaptípus speciális módozatai

- elővásárlási jog
- vételi jog
- visszavásárlási jog
- (megtekintésre és próbára vétel)
- tulajdonjog fenntartása és a részletvétel
- minta szerinti vétel és a távollévők közötti adásvétel
  - (on-line kereskedelmi ügylet)
  - (csomagküldő szolgáltatás)
  - (automatákkal teljesített adásvétel)
  - (hálaló kereskedelmi ügylet)

2. Az adásvételi altípusok

2.1. A szállítási szerződés, (mint halasztott adásvétel)

2.2. A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés, (mint speciális tárgyú halasztott adásvétel)

2.3. A közszolgáltatási (közüzemi) szerződés

2.4. A csere

3. Egyéb dolog- és jogátruházó szerződések

3.1. Ajándékozás

3.2. A kölcsönszerződés

- az egyszerű kölcsön
- a bankkölcsön és a bankbetét

3.3. (adásvételi alapú vegyes szerződések: leasing, franchise, faktoring)

II. Tűrésre kötelező szerződések (non facere, úgyis. mint időlegesen részjogosítványt átruházó szerződések)

1. A bérlet

1.1. A bérlet közös szabályai

1.2. Bérleti alaptípusok

- lakásbérlet
- helyiségbérlet
- földhaszonbérlet

2. A haszonkölcsön

(3. A licencia szerződések)

(4. bérleti alapú vegyes szerződések – leasing)

III. Tevőlegesen szolgáltatást nyújtó szerződések (facere szerződések)

1. A vállalkozás, mint eredményszolgáltató alaptípus

1.1. Közös szabályok

1.2. Speciális vállalkozási módok: építési, szerelési, tervezési, kutatási eredményszolgáltató, utazási és közszolgáltatási jellegű vállalkozási szerződések

1.3. A fuvarozás, mint nevesített alaptípus

- közös szabályok
- speciális fuvarozási szabályok

2. A megbízás, mint gondos ügyviteli alaptípus

2.1. Közös szabályok

2.2. Speciális megbízási szerződések: képviselői, pénzkezelési, kereskedelmi, gyógyító tevékenységre irányuló, kutatási-fejlesztési megbízási szerződések, egyéb módok

2.3. Nevesített megbízási alaptípusok

- A bizomány és a szállítmányozás
- A letét
- A tartási szerződés (öröklési szerződés)

(3. Az egyedi munkaszerződés)

IV. A helytállásra kötelező szerződések (praestare szerződések)

1. A hitelszerződés

2. A biztosítási szerződés

2.1. közös szabályok

2.2. Speciális biztosítási szabályok

V. Egyéb szerződések

1. Társaságalapító szerződések

1.1. Közös szabályok

1.2. Speciális módok

(2. Szerencseszerződések)

A zárójellel azt kívántuk kifejezni, hogy a megjelölt ügyleteket nem feltétlenül kell típusba (al típusba) sorolni. Lehetséges olyan álláspont is, hogy a rájuk vonatkozó normákat a Ptk-ban a szerződések közös szabályai között helyezzük el és az sem kizárt, hogy a

speciális szabályanyag Ptk-hoz igazodó külön törvényekben nyerjen részletes szabályozást.

5. A hatályos Ptk. az adásvétel szabályairól

A hatályos Ptk. az adásvételt a cserével együtt az egyes szerződések között elsőként, a XXXIII. fejezetben tárgyalja, nagyjából a következő tagolásban:

- Az „adásvétel” cím alatt a Ptk. legelőször e szerződéstípus fogalmát adja meg, majd az adásvételi szerződés tárgyára, az ingatlan adásvételi szerződés alakszerűségére tér ki (365. §), ezt követően az ellenszolgáltatásként megjelenő vételár meghatározásának speciális eseteit tárgyalja röviden (középár, súly szerinti ár, 366. §).
- „A felek jogai és kötelezettségei” alcím alatt esik szó az eladót terhelő átruházási illetve átadási kötelezettségről, valamint a vevő kötelezettségeként jelentkező vételárfizetésről és az átvétel kötelezettségéről (külön említve az okiratszolgáltatást). Ehelyütt rendezi a hatályos Ptk. az adásvételi szerződéssel kapcsolatban felmerülő költségek sorsát is, ezt követően pedig a tulajdonjogfenntartás intézménye kerül terítékre (368. §).
- A következő cím a „Szavatosság a tulajdonjog átruházásáért és tehermentességéért”, a (369–370. §) tehát a jogszatosságot rendezi.
- Ezt követi a megtekintésre, próbára, illetve a minta szerinti vétel szabályanyaga (371. és 372. §), majd az elővásárlási, visszavásárlási és vételi jog egybefűzött rendelkezései (373–375. §), illetőleg a részletvétel (376. §) és a házaló kereskedelemre vonatkozó legfontosabb szabályok rögzítése (377. §)
- A XXXIII. fejezet rendelkezéseit 2. cím alatt a csere fogalma zárja.

(A jogszatosság elhelyezéséről)

Hatályos Ptk-nk az adásvétel szabályai között helyezi el a jogszatosságra vonatkozó rendelkezéseket. Meglátásunk szerint az új Polgári Törvénykönyvben a jogszatosságot a szerződések közös szabályai körében, a kellékszavatossággal együtt kell tárgyalni. A jogszatosság – amellet, hogy a „dare” szerződéseken túl az ún. használati kötelmekre (non facere szerződéstípus), valamint a dologszolgáltatást is tartalmazó, vállalkozási típusú facere ügyletekre is jellemző –, nem adásvételi sajátosság: irányadó minden egyes, a Ptk-ban nem nevesített, átruházó elemet is tartalmazó ügyletre. Az átruházó a szerződés tárgyát nem csupán fizikailag, hanem „jogtisztán” köteles szolgáltatni: olyan helyzetet kell teremtenie, hogy a szerző fél a szolgáltatás (dolog, átruházott jog, követelés) felett rendelkezési jogot – méghozzá korlátozásmentes jogot – szerezhessen.

6. A dolog- és jogátruházó szerződésekről – *de lege ferenda* (Az adásvétel, mint dare alaptípus)

A dolog- illetve jogátruházó szerződések közös jellemzője, hogy a tényleges főszolgáltatást, a materiális szolgáltatást nyújtó fél tulajdonában álló (vagy majdan a tulajdonába kerülő) dolgot, vagy a rendelkezése alatt álló – őt megillető – jogot, követelést ruház át a másik félre. A tulajdonátruházás lehet végleges (leggyakrabban ilyen az adásvétel) illetve időleges, mint pl. a kölcsönszerződés esetében.

Korábban már kifejtettük, hogy az átruházás, mint átfogó kategória tisztázását követően a szerződések jogának anyagában az egyes nevesített, konkrét átruházó ügyletek szabályozása válik szükségessé. Ehelyütt kell megteremteni az átruházó szerződések közös szabályait, mégpedig oly módon, hogy pl. az adásvétel normái egyaránt alkalmazhatók legyenek az adásvétel klasszikus tárgyainak tekinthető dolgokra (fizikai, testi tárgyakra), valamint az átruházó jogokra illetve követelésekre.

Meglátásunk szerint az adásvétel a „dare” vagyis tulajdonátruházó (illetőleg egyszerűen: átruházó) szerződések *alaptípusként* kell, hogy szabályozásra kerüljön. Az ebbe a csoportba sorolható szerződések közös jellemzője, hogy a materiális szolgáltatást nyújtó fél – többnyire véglegesen – valamilyen dolog tulajdonjogának (követelés feletti rendelkezési jognak) az átruházására vállal kötelezettséget.

Egy követelés átruházása

- ha ellenérték fejében történt, sorolható az adásvétel fogalma alá (és alkalmazandóak rá megfelelően az adásvétel szabályai), és
- akkor tekinthető ajándékozásnak, ha a jogot adó személy célja a jogszerű fél vagyonának ingyenes gyarapítása.

Tisztán kell látni ugyanakkor azt is, hogy a Ptk. által nevesített szerződések csupán a leggyakoribb „dare” ügyletek. Így a fenti példánál maradva a követelés átruházása

- megvalósíthat *teljesítés helyett adást*, amikor a kötelezett egy őt megillető valamely követelése átruházásával egyenlíti ki az engedményes felé fennálló tartozást,
- vagy történhet *biztosítékadás céljával* is.

A dolog- illetve jogátruházást célzó szerződéseket tárgyaló fejezetben a következő szerződések elhelyezése indokolt:

- adásvétel, mint a dologátruházó szerződések alaptípusa (ezen belül nyerne alaptípusként szabályozást a csere, a szállítási, a mezőgazdasági termékértékesítési és a közüzemi szerződés is, és speciális módozatként az elővásárlási jog, a vételi jog, a visszavásárlási jog, a tulajdonjogfenntartás illetve részletvétel, az egyes minta szerinti vételek sora)
- a helyettesíthető dolog tulajdonjogának átruházását a visszavétel szándékával célzó kölcsönszerződés, beleértve a bankkölcsönt is,
- végül az ingyenes dolog- illetve jogátruházást megvalósító ajándékozás.

Terjedelmi korlátok miatt az egyes adásvételi módozatokat, az alaptípus és alaptípusok szabályozásának elveit, terjedelmét, az új Ptk-ba szánt és külön – a Ptk-hoz, mint kódexhez igazodó – jogszabályokban elhelyezendő – szabályozást ehelyütt nincs mód

kifejteni, azonban az érvelésünk a hivatkozott kodifikációs háttéranyagban rendelkezésre áll, valamint reményeim szerint szaklapokban nyilvánosságot kap.

A méltán ünnepeelt kolléga, a mindig szeretetre méltó volt tanárom, az *ember* Bérczi Imre előtt tisztelgünk, a miskolci kollégák jókívánságait is közvetítve.

GYÖRGY BÍRÓ

VERTRAGSTYPEN – DER GRUNDTYP DARE IM NEUEN BÜRGERLICHES GESETZBUCH

(Zusammenfassung)

Das Vertragsrecht ist das primär Mittel der Abwicklung des Warenverkehrs. Das Vertragsrecht hat ein maßgebenden Charakter, d.h. die Regelung dispositiv ist. Demnach kommen die vertragsrechtliche Normen – mit der folgenden Ausnahme: einpaar grundlegende Prinzipie wie Gutgläubigkeit, Redlichkeit, Mitwirkungspflicht – nur dann zur Geltung, wenn die Parteien darüber nicht vorsiehen oder das Gesetz schreibt dafür keine zwingenden Bestimmungen vor (zB. Typenzwang im Gesellschaftsrecht). Die Privatrechtliche Regeln erteilen richtige Auskunft, wenn sie neben dem Generalprinzip der Vertragsfreiheit die einzelne – sonst endlose – Mitteln des Geschäftsabschlusses systematisieren.

Diese Typisierung nennen wir Typenbildung. Die Typisierung ist die Betonung der Zusammengehörigkeit und der Trennung, d.h. Gruppenbildung. Wichtige gesetzgebliche Hinsicht ist, daß die Typenbildung laut gleicher Prinzipien geschehen sollte, was hilft nicht nur für den vertragsschließenden Parteien, sondern für das Gericht als Rechtsanwender in der richtige Beurteilung und Auslegung bei ihrem Konflikt auch.

Die ungarische Privatrechtsetzung steht nach 1959 wieder vor Kodifikation: die Schaffung des neues Bürgerliches Gesetzbuch ist auf der Tagesordnung.

Diese kleine Abhandlung ist ein Teil der Arbeit, die nach der Beauftragung der Hauptkommission der Kodifikation zur Bestimmung des Vertragsystems des neues BGB befugte, und in dessen Rahmen die vom Charakter käuflich (*dare*) Grundtyp und seine Untertypen, also auf die Weise der Kodifikation *de lege ferenda* einen Antrag vorlegt.

Bei der Typenbildung sollten wir es berücksichtigen, daß alle Verträge solche wesentliche Elemente haben, darauf kann nicht verzichtet werden, und es gibt i.a. nicht wesentliche, aber solche Elemente, darauf kann verzichtet werden, obwohl man diese wesentlich machen kann, und auf Grund dieser können wir Gruppen bilden.

Die Typenbildung kann laut zahllos Gesichtpunktes geschehen, aber erscheint die richtigste Lösung, wenn die Typisierung geschieht nach dem Vertragsinhalt, d.h. nach den Rechte und Pflichten der Parteien. Das von mir unten vorgeschlagt gruppierende Kennzeichen nicht neuentdeckt, diese Lösung hat schon auch Ulpian für die am meisten geeignet gehalten, Ordnung an der extrafarbige Palette zu schaffen. Diese Typenbildung

hat das Grundkennzeichen, das Verhalten des Verpflichteter, was eine tatsächliche Leistungserfüllung ist, und welche kann vom Charakter dare, non facere, facere und prestare sein. (Faktum, daß diese Typenbildung nicht alle Verträge bedeckt, es ist nicht geeignet für die Stellung zB. Der Gesellschaftsverträge, deshalb ist es unvermeidlich eine fünfte Gruppe, die „sonstige Verträge“ zu bilden.)

Der Grundtyp der dare-Leistung bietende Verträge ist der Kauf, der non facere Verträge ist die Miete, der facere Verträge ist der Werkvertrag, die sorgfältige Geschäftsführung ist der Auftrag, und die Grundtypen der prestare Verträge, die verpflichten auf Vertretung sind die Kreditverträge und die Versicherungsverträge.

Diese Abhandlung zeigt den Versuch der Systematisierung des dare, d.h. des käufliche Grundtyps.

Wir sollen es betonen, daß bestimmte Verträge wie zB. die Spezialitäten des Lieferungsvertrags, des landwirtschaftliche Produktsverwertungsvertrags oder des öffentliche Versorgungsvertrags (Leistungsvertrags) wegen der Aufhebung der zwingenden Elementen verschwunden sind, wodurch werden sie zur Untertypen des käufliches Grundtyps.

Ebenso ist das Darlehen ein sachenüberträgliche Untertyp, als zeitweilige Übereignung, und die Schenkung als unentgeltlicher sachenüberträglichen Vertrag. Es ist eine spannende Frage, wohin sollten wir bestimmte spezielle käufliche Weise in diesem System einreihen, denn die Spezialität gilt nur in einige Elemente des Vertrags und sie berührt nicht die ganze Vertragstyp. (Hier sollte die Option, das Vor- und Rückkaufsrecht, der Eigentumsvorbehalt, der Ratenkauf, der Kauf nach Muster und daraus hervorgewachsene neue Formen wie zB. der on-line Handel, Handelsabschluß durch den Automat, usw. Erwähnen.)

Zum Ende, diese Abhandlung anerkennt und unterstützt den spannende Anspruch, der betreibt die Erweiterung des mittelbares Kaufvertragsgegenstandes. Nämlich nach unseren geltende Rechtsnormen kann nur eine Sache der gegenstand eines Kaufvertrages sein, während der Kaufvertrag in seiner gegenwärtige Form ist nicht geeignet auf der Übertragung der rechte und Forderungen (zB. Geschäftsanteilkauf oder Zession), was können wir als Anachronismus beurteilen.